

III KONGRES TOWARZYSTW NAUKOWYCH. „SPOŁECZNY WYMIAR DZIAŁALNOŚCI TOWARZYSTW NAUKOWYCH”. GDAŃSK 20-22 PAŹDZIERNIKA 2022 R.

DOI: 10.4467/26578646ZKNT.23.015.18897

W Gdańsku w dniach 20-22 października 2022 r. odbył się III Kongres Towarzystw Naukowych. Przebiegał on pod hasłem „Społeczny wymiar działalności towarzystw naukowych” i był wydarzeniem łączącym się z obchodami 70-lecia Polskiej Akademii Nauk i 100-lecia powstania Towarzystwa Przyjaciół Nauki i Sztuki w Gdańsku, którego tradycje kontynuują Gdańskie Towarzystwo Naukowe i Gdańskie Towarzystwo Przyjaciół Sztuki. Trzeba zaznaczyć, że wydarzenie to objął Patronatem Narodowym Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Andrzej Duda, a zorganizowane zostało przez Radę Towarzystw Naukowych przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk oraz Gdańskie Towarzystwo Naukowe przy współudziale Miasta Gdańska, Muzeum Gdańska, Gdańskiego Towarzystwa Przyjaciół Sztuki, Uniwersytetu Gdańskiego i Politechniki Gdańskiej. W Komitecie organizacyjnym działali: **prof. dr hab. inż. Jerzy Błażejowski** (przewodniczący, prezes Gdańskiego Towarzystwa Naukowego), **prof. dr hab. Iwona Hofman** (przewodnicząca Rady Towarzystw Naukowych PAN, prezes Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej) i **mgr inż. Tadeusz Majsterkiewicz** (sekretarz Rady Towarzystw Naukowych PAN). Na kongres przybyło ponad 50 prelegentów oraz liczna rzesza gości i zainteresowanych słuchaczy. Interdyscyplinarność poruszanych na nim tematów pozwoliła m.in. zaprezentować pomorską i gdańską naukę i jej możliwości działania w obszarze instytucji akademickich, jak również dała Towarzystwom Naukowym możliwość pokazania ich dorobku, osiągnięć oraz działalności naukowej i społecznej.

Fot. 1-3. Uczestnicy Kongresu, fot. Ewa Obała

Kongres rozpoczął się na Dworze Artusa, usytuowanym w centrum Gdańska, dawniej miejscu spotkań kupców, później ośrodkiem życia towarzyskiego, a obecnie Muzeum Gdańska, a sygnałem otwarcia był wystrzał z feluki (za przyzwoleniem dyrektora muzeum prof. UG Waldemara Ossowskiego). Powitania i przedstawienia gości dokonali **prof. Błażejowski** i **prof. Iwona Hofman**, po czym odczytane zostało przesłanie okolicznościowe Prezydenta RP. Tuż po tym przemawiali wojewoda pomorski, rektor Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego oraz prezes Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Następnie miało miejsce wręczenie medali 100-lecia TPNiS, GTN i GTPS osobom zasłużonym dla nauki i kultury polskiej, a dokonali tego **prof. Jerzy Błażejowski** i **dr Andrzej Kansy** (Towarzystwo Naukowe Płockie). Po tych wyróżnieniach wystąpił **prof. Zbigniew Kruszewski** (prezes TNP) prezentując książkę pt. „Społeczny ruch naukowy w procesie zmiany”, jak również **prof. Jerzy Błażejowski** (prezes GTN), omawiając

książkę „100 lat Gdańskiego Towarzystwa Naukowego kontynuatora tradycji Towarzystwa Przyjaciół Nauki i Sztuki w Gdańsku” i specjalny tom (LXXXI) „Rocznika Gdańskiego” dedykowany 100-leciu TPNiS i GTN.

Ciekawa była również część wykładów inauguracyjnych, podczas których można było wysłuchać wystąpienia **prof. Iwony Hofman** omawiającej temat „Komunikacja naukowa i popularyzacja wiedzy jako społeczne zobowiązania towarzystw naukowych”. Prelegentka pokazała w nim społeczny i użyteczny sens oddziaływania towarzystw na środowisko oraz dała sygnał o przygotowywanych projektach nowelizacji ustaw. Kolejny wystąpił **prof. Andrzej Grzywacz** przedstawiając „Współdziałanie Polskiej Akademii Nauk ze społecznym ruchem naukowym”, zaczynając od historii PAN, po współdziałanie tej organizacji z towarzystwami i kończąc na III Kongresie. Profesor wystąpił też z postulatem, żeby uczestnicy tego zjazdu podjęli uchwałę, w której zwrócą uwagę władz państwa na pilną potrzebę zmiany stosunku do społecznego ruchu naukowego, by zapewnić mu wyższy poziom merytoryczny, organizacyjny i finansowy. Ostatni wystąpił **prof. Stanisław Kunikowski** przybliżając „Wkład towarzystw naukowych w tworzenie i rozwój uczelni wyższych w Polsce”, stwierdzając w nim, że w wielu przypadkach powstałe uczelnie swój rodowód zawdzięczają towarzystwom i ich działaczom, wspomniawszy tu m.in. o Kaliskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk i PWSZ w Kaliszu (obecnie Akademii Kaliskiej).

Na koniec uczestnicy kongresu mogli wysłuchać koncertu zespołu instrumentalnego Cappelli Gedanensis, w którym śpiewała Magdalena Lewandowska (mezzosopran) i skorzystać z poczęstunku.

Fot. 4. Prof. Krzysztof Walczak (prezes KTPN), fot. Ewa Obala

Drugiego dnia obrady miały miejsce w Centrum Dydaktyczno-Konferencyjnym Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego w Sopocie. Sesję plenarną w Auli poprowadził **Andrzej Grzywacz**, a zainauguował ją **prof. Romuald Zabielski** (wiceprezes PAN) mówiąc o koncepcji Rady Europy dotyczącej wprowadzenia zasad i praktyk otwartej nauki z zachowaniem jej wysokiej jakości oraz rozpowszechnianiu badań naukowych w Unii Europejskiej. Twierdził, że w Polsce popularyzacja wiedzy dotyczy zarówno Komitetów PAN jak i towarzystw naukowych i powinna mieć odpowiedni sponsoring. Następny wystąpił **prof. Grzegorz Węgrzyn** (prezes Oddziału PAN w Gdańsku) przedstawiając początki Oddziału PAN w Gdańsku i działających przy nim komisji (Komisja Akustyki, Gospodarki Wodnej, Medycyny Morskiej i Tropikalnej, Mikrobiologii i Biotechnologii Morskiej, Nauk Kosmicznych, Prawa Morskiego). Profesor także wspomniął o nagrodach wspierających od lat naukowców, takich jak Nagroda Miasta Gdańska im. Jana Heweliusza, Nagroda Naukowa Oddziału PAN w Gdańsku im. Elżbiety Koopman Heweliusz, Nagroda Miasta Gdańska dla Młodych Naukowców im. Jana Uphagena itp.

Po przerwie sesja plenarna rozpoczęła się referatem pt. „Rola towarzystw naukowych ogólnych i regionalnych w rozwoju nauki i aktywizacji środowisk lokalnych”, który wygłosił **prof. Jerzy Błażejowski** (Gdańskie Towarzystwo Naukowe). Prelegent odniósł się do historii powstania towarzystw naukowych, które połączyły się tworząc Gdańskie Towarzystwo Naukowe oraz pokazał współczesną rolę i perspektywę tego stowarzyszenia. Kolejno dał wykład **prof. Zbigniew Kruszewski** (Towarzystwo Naukowe Płockie) na temat „Społeczny ruch naukowy a uregulowania prawne”, dokonując przeglądu stanu 330 Towarzystw w Polsce i stwierdzając, że ruch naukowy radzi sobie dzięki całkowitej odpowiedzialności działaczy, bez jakiegokolwiek wsparcia formalnego, moralnego, finansowego organów państwa i istnieje w większości dzięki działalności społeczników. Następnie głos zabrał **prof. Piotr Kostyło** (Polskie Towarzystwo Pedagogiczne) skupiając się na „Integracyjnej funkcji towarzystw naukowych”. Referent jako przykład dał towarzystwo w którym działa. Jest w nim ponad 500 członków w 22-23 oddziałach rozsianych po całej Polsce, dlatego w ramach integracji organizowane są zjazdy, wspólne konkursy na prace naukowe, przyznawane są medale itp. Na koniec tej sesji został wręczony medal **prof. Bożenie Kawalec-Pietrenko** z Federacji Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych NOT oraz podjęto wspólną dyskusję na temat wcześniejszych wystąpień.

Dalszy ciąg obrad poprowadziła odznaczona wcześniej medalem **prof. Bożena Kawalec-Pietrenko** (Federacja Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych NOT) mówiąc o „Roli stowarzyszeń naukowo-technicznych NOT w szerzeniu wiedzy i wskazywaniu działań na rzecz Przemysłu 4.0”. Prelegentka skupiła się na czwartej rewolucji przemysłowej istniejącej od niedawna w Europie i na świecie, która powinna jak najszybciej zaistnieć w Polsce, gdyż opóźnienie jej zagraża niedostosowaniu się firm do zmieniającego się rynku. Cyfryzacja procesów przemysłowych i biznesowych jest nieuchronna w Polsce, a cyberbezpieczeństwo jest sprawą zasadniczą ze względu na pracę firm. Następny referat pt. „Drapieżna nauka – drapieżne publikacje i ich skutki dla dyscyplin naukowych w Polsce. Przykład nauk o polityce i administracji”, podjęły dwie osoby z Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych. **Prof. Arkadiusz Żukowski** opisał teraźniejszy system działania uczelni, czyli ewaluacja, parametryzacja i punktoza, doprowadzające do produkcji czasopism punktowanych, którymi zajmują się zespoły ludzi robiąc z tego interes i zwiększając ciągle opłaty za artykuły. **Prof. Magdalena Musiał-Karg** zajęła się przedstawieniem swoich badań biorąc pod uwagę wpływ na strategię polskich publikacji przy ewaluacjach dyscyplin naukowych, mówiła również o spełnianiu kryteriów wydawców drapieżnych czasopism oraz o determinantach publikowania.

Uczestnicy po wysłuchaniu wykładów plenarnych i dyskusjach udali się na przerwę. Na dalszy ciąg obrad kongresu, przemieścili się do głównego budynku Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego.

Fot. 5-6. Uczestnicy Kongresu, fot. Ewa Obala

Popołudniowe obrady realizowane były w pięciu sesjach problemowych. W każdej sali poruszane były inne tematy. W sesji I (sala A) przewodniczyli: **prof. Andrzej Gulczyński** i **prof. Andrzej Wac-Włodarczyk**, a panel poświęcony był wkladowi towarzystw ogólnych i regionalnych w rozwój nauki i regionów. Pierwszy wystąpił **prof. Filip Kaczmarek** (Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk) omawiając „165 lat działalności spo-

łecznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk”. Prezes towarzystwa przedstawił m.in. historię, specyfikę działania, darczyńców, zasoby organizacji oraz jej cele i zadania publiczne. Wspomniał również o statucie z 2006 r., gdzie zaznaczono „Celem towarzystwa jest pielęgnowanie nauki, literatury i sztuki” ; „Wszystkie wybieralne funkcje członkowie Towarzystwa pełnią nieodpłatnie” oraz „Dochody Towarzystwa przeznaczone są w całości na jego cel statutowy”. Kolejne zaprezentowane było „Łódzkie Towarzystwo Naukowe i jego wkład w upowszechnianie nauki, techniki i sztuki”, które przedstawili: **prof. Antoni Różalski** i **prof. Wanda M. Krajewska** (Łódzkie Towarzystwo Naukowe). Referat omawiał działalność stowarzyszenia, czyli organizowane konferencje, wystawy, seminaria, konwersatoria, spotkania naukowe, nagrody za prace badawcze, wykłady dla doktorantów, festiwale oraz wiele innych aktywności. Pochwalono się także dobrze działającym wydawnictwem i sześcioma Wydziałami tworzącymi strukturę towarzystwa. Następnym prelegentem była **prof. Maria Mendel** (Gdańskie Towarzystwo Naukowe) z tematem „Efemeryczne dziedzictwo Gdańska jako wspólnoty wiedzy. Perspektywa kultury heweliuszowskiej”. Jak stwierdziła pani profesor w XVII-wiecznym Gdańsku Jan Heweliusz (naukowiec, astronom, matematyk, konstruktor, artysta, biznesmen i społecznik) miał ogromny wpływ na kształtowanie kultury tego miasta, a całość podsumowała, że „Kultura heweliuszowska, to lokalna wiedza i związane z nią sposoby wspólnego bycia – praktyki społeczne, będące wyrazem przenikania się życia naukowego z życiem wspólnoty”. Dalej głos zabrał **prof. Krzysztof Walczak** (Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk) opisując „Biblioteki ogólnych regionalnych towarzystw naukowych i ich znaczenie w zmieniającym się pejzażu nauki”. Prezes KTPN przedstawił wyniki swoich badań charakteryzujące biblioteki naukowych stowarzyszeń zaznaczając, że nie wszystkie księgozbiory podręczne tych organizacji rozwijały się na tyle, by powstały prawdziwe biblioteki. Najbardziej widoczne są samodzielne biblioteki najstarszych towarzystw, takich jak: Towarzystwo Naukowe Płockie, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Towarzystwo Naukowe Krakowskie, a także Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Przemysłu. Młodsze próbują innych rozwiązań, ale z powodu nieodpowiednich warunków lokalowych lub finansowych nie mogą spełnić odpowiednich funkcji takich instytucji. Przekazują wtedy swój księgozbiór w depozyt innym placówkom bibliotecznym. Większość jednak towarzystw posiada księgozbiór podręczny, deklarując i odnotowując jego posiadanie w statutach. Tuż po tym wykładzie wspólny referat pt. „Animacyjna działalność Towarzystwa Ziemi Kozielskiej w kształtowaniu kapitałów miejskich (1963-2022)” wygłosili: **prof. Edward Nycz** i **dr Patrycja Kaszubska-Dziergas** (Towarzystwo Ziemi Kozielskiej), w którym prezes TZK przedstawił historię stowarzyszenia i podkreślił, że za rok będzie ono obchodziło 60-lecie działalności. Do sukcesów towarzystwa zaliczył, że tworzy je społeczeństwo obywatelskie, partnersko działając społecznie i biorąc udział w zarządzaniu miastem. Ostatnia prelegentka **dr Bogumiła Celer** (Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk) wypowiedziała się na temat „Biografistyka w działalności regionalnych towarzystw naukowych. Przegląd inicjatyw”, dając przykłady różnych wcześniej wydanych słowników regionalnych, jakie można spotkać na bibliofilskim rynku. Słowniki te w swojej dziedzinie wpływają znacząco na rozwój nauk humanistycznych, a w badaniach biograficznych można je wykorzystane do rozwoju różnych obszarów nauki takich jak: kultura, edukacja, gospodarka i historia regionu. Pani doktor przedstawiła także projekt w jakim bierze udział „Nauka dla społeczeństwa”, który m.in. obejmuje wydanie IV tomu „Słownika biograficznego Wielkopolski południowo-wschodniej”.

Pozostałe sesje owocnie obradowały w innych salach i tak w panelu II A (sala B) z prowadzącą **prof. Anna Engelking**, prelegenci przedstawiali działania towarzystw w naukach społecznych. W dyskursie II B (sala C) nad porządkiem obrad czuwały **prof.**

Iwona Hofman i **prof. Diana Pietruch-Reizes**, gdzie tematy poświęcone były działaniom humanistycznym w kształtowaniu postaw i świadomości społecznej. Sesja III (sala D) z przewodniczącymi: **prof. Małgorzatą Mańką** oraz **prof. Małgorzatą Jędrzycką**, pokazała działania towarzystw w naukach biologicznych i rolniczych na rzecz rozwoju nauki. A w kolejnym IV panelu (sala E), w którym prowadzącymi byli: **prof. Marek Sarna** i **prof. Leszek Sirko**, referenci omawiali działania towarzystw w naukach ścisłych i technicznych oraz naukach o Ziemi na rzecz gospodarki. W ostatnim V panelu (sala F), którym kierowali: **prof. Jacek Imiela** oraz **prof. Zbigniew Czernicki**, wykłady poświęcone były działaniom towarzystw medycznych na rzecz poprawy zdrowia społeczeństwa. A po tak przebogatych i różnorodnych omawianych tematach i dyskusjach przyszedł czas na wspólną uroczystą kolację z kulturalnymi rozmowami, wymianą poglądów, nawiązywaniem kontaktów i z muzyką w tle.

Trzeci dzień obrad tym razem miał miejsce w auli majestatycznego Gmachu Głównego Politechniki Gdańskiej. Sesję poprzedziło zebranie Rady Towarzystw Naukowych przy Prezydium PAN zwołane z inicjatywy przewodniczącej **prof. Iwony Hofman**. Po czym wspólnie w obradach uczestnicy wysłuchali trzech wykładów plenarnych, a prowadzącymi byli **prof. Iwona Hofman**, **prof. Jerzy Błajejowski**. Pierwsza głos zabrała **prof. Małgorzata Łosiewicz** (Polskie Towarzystwo Komunikacji Społecznej) mówiąc o „Zaangażowaniu towarzystw naukowych w rozwój młodych badaczy. Praktyki i doświadczenia”. Pani profesor podjęła próbę przedstawienia wielu inicjatyw i ważnych przedsięwzięć naukowych wykonywanych w ramach działalności towarzystwa. Wzięła tu pod uwagę wspieranie młodych członków w rozwoju zawodowym, przekazywanie im wiedzy, pomoc w publikowaniu, tworzeniu programów dla młodych naukowców, organizowanie Forum Młodych Medioznawców i Komunikologów itp. Następna **prof. Diana Pietruch-Reizes** (Polskie Towarzystwo Informatyki Naukowej) zreferowała temat pt. „Zainteresowanie doktorantów działalnością towarzystw naukowych”. Wykład objął przedstawienie towarzystwa, które w 2022 r. obchodziło 30-lecie swojej działalności i pokazanie celów i kierunków działań środowiska doktorantów, wspieranych przez PTIN. Na koniec wspólny referat **prof. Danuty Kępy-Figury** i **dr Grzegorza D. Stunży** (Polskie Towarzystwo Edukacji Medialnej) zatytułowany „Potencjał i praktyka popularyzacji nauki w dobie medialnych przemian (post) pandemicznych”. Pokazano w nim zachowania ludzi w specyficznej sytuacji, jakim była izolacja podczas pandemii COVID-19, co doprowadzało do skrajności, począwszy od radości do frustracji z nadmiaru pracy zdalnej. Stąd powstawały różne portale wspierające naukowców (np. wieczorynki z edukacją medialną itp.).

Po zakończeniu obrad przedstawione zostały postulaty w sprawie głosowania nad przyjęciem przez Radę Towarzystw Naukowych przy Prezydium PAN uchwały w sprawie społecznego ruchu naukowego. Jak stwierdzono towarzystwa naukowe są ważnym elementem systemu nauki w Polsce, ale brakuje systemowych rozwiązań, które zapewniłyby przetrwanie społecznego ruchu naukowego i uwiecznienie jego ponadczasowego dorobku w publikacjach oraz materialnych pomnikach, takich jak biblioteki, archiwa czy muzea. Uchwała zawiera apel o uznanie za niezbędne finansowanie organizacji społecznego ruchu naukowego ze środków budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego, jak również dostrzeżenie i finansowanie działalności towarzystw przez podmioty gospodarcze. Uchwalono także apel do władz państwowych o zainteresowanie się towarzystwami naukowymi i wsparcie ich funkcjonowania przez trwałe uregulowania o charakterze systemowym.

Podsumowując III Kongres Towarzystw Naukowych uważam, że był on niewątpliwą okazją do zaprezentowania potencjału towarzystw działających w Polsce. Cel jaki przyświecał temu naukowemu spotkaniu, w którym dyskutowano nad znaczeniem uczestnictwa towarzystw naukowych i stowarzyszeń naukowo-technicznych w kształtowaniu świadomości społecznej oraz nad ich rolą w rozwoju nauki, kultury i gospodarki w wymiarze regionalnym i ponadregionalnym został osiągnięty. Nasuwające się refleksje, to aktualne miejsce społecznego ruchu naukowego w systemie nauki i państwa oraz rola Polskiej Akademii Nauk i Rady Towarzystw Naukowych w społecznym ruchu naukowym.

Warto na koniec przypomnieć, że I Kongres Towarzystw Naukowych pod hasłem „Towarzystwa naukowe w Polsce – dziedzictwo, kultura, nauka, trwanie”, zorganizowany z inicjatywy działającej przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk Rady Towarzystw Naukowych, odbył się 17-18 września 2013 r. w Warszawie, II Kongres Towarzystw Naukowych pt. „Rola towarzystw naukowych w rozwoju świadomości obywatelskiej i kulturowej”, zaplanowany był przez Radę Towarzystw Naukowych PAN, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Polską Akademię Umiejętności oraz Towarzystwo Naukowe Płockie i miał miejsce 14-15 września 2018 r. w Poznaniu, a III Kongres Towarzystw Naukowych zatytułowany „Społeczny wymiar działalności towarzystw naukowych”, którego gospodarzami byli: Rada Towarzystw Naukowych przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk oraz Gdańskie Towarzystwo Naukowe, odbył się 20-22 października 2022 r. w Gdańsku. Wszystkie te wydarzenia integrują towarzystwa i ludzi w nich działających, a także rodzi się potrzeba wspólnego działania i wspierania się wzajemnie.

Ewa Obala